

INVENTOINTIRAPORTTI

Järvenpää

Tervanokan historiallisen ajan kiinteiden muinaisjäännösten inventointi

13.6.2014

MUSEOVIRASTO

KULTTUURIYMPÄRISTÖN HOITO | ARKEOLOGISET KENTTÄPALVELUT

Vesa Laulumaa

Tiivistelmä

Tutkija Vesa Laulumaa Museoviraston Arkeologisista kenttäpalveluista teki Järvenpään Tervanokan historiallisen ajan kiinteiden muinaisjäännösten inventoinnin 13.6.2014. Työn tilaaja oli Järvenpään kaupunki.

Tervanokan alueen historiallisten kohteiden inventoinnissa ei löydetty merkkejä keskiaikaisesta tai 1500–1700 -lukujen asutuksesta. Alue tarkasteltiin pintahavainnoimalla ja lisäksi tehtiin muutamia koekuoppia Valkamatien ja Tervanokantien risteyksessä olevalle tontille, joka on ns. muuttuvan maankäytön aluetta.

Tervanokan varhaisimman asutuksen merkit ovat todennäköisesti suuressa määrin tuhoutuneet satojen vuosien rakennusjatkumon tuloksena

SISÄLLYSLUETTELO

Tiivistelmä

Arkistotiedot

1. Johdanto	1
2. Inventointialue ja sen tutkimushistoria	1
3. Inventoinnin kulku ja tulokset	2
4. Yhteenveto	4
5. Kuvaluettelo	5
6. Lähdeluettelo	5

Karttaliite: Sijaintikartta

Kannen kuva: Inventointialuetta Tervanokantie 2:n kohdalla. Tontilla on pitkä puutalo. Kuvattu länteen. (AKDG3733:1)

Arkistotiedot

Tutkimus: Järvenpää, Tervanokan historiallisen ajan arkeologinen inventointi

Tutkimuksen suorittaja: Vesa Laulumaa/ Museovirasto, Kulttuuriympäristön hoito-osasto, Arkeologiset kenttäpalvelut

Tutkimuksen tilaaja: Järvenpään kaupunki, PL 41, 04401 Järvenpää

Tutkimusalueen laajuus: n. 6 hehtaaria

Kenttätyöaika: 13.6.2014

Löydöt: -

Valokuvat: AKDG3733:1-3

Alkuperäinen tutkimusraportti on Museoviraston arkistossa, Sturenkatu 2a, 00100 Helsinki. Kopio on toimitettu työn tilaajalle.,

1. Johdanto

Järvenpään kaupunki suunnittelee keskustan osayleiskaavaa. Kaavan osallistumis- ja arviointisuunnitelmaan liittyvässä lausunnossa (MV/595/05.02.00/2013) Museovirasto esittää, että Tervanokan alueella on syytä tehdä OAS:aan liittyvänä selvityksenä historiallisten muinaisjäännösten inventointi. Historiallisten karttojen perusteella vanha kylänpaikka ja tielinja sijoittuvat Tervanokan alueella, jolle kohdistuu mahdollista uutta maankäyttöä.

Järvenpään kaupunki valitsi työn tekijäksi Arkeologiset kenttäpalvelut. Inventoinnin teki tutkija Vesa Laulumaa 13.6.2014.

2. Inventointialue ja sen historia

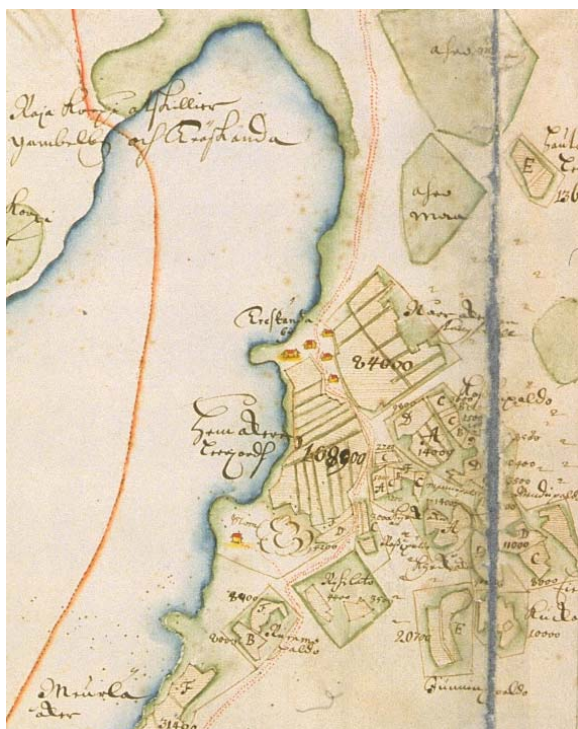
Inventointialue sijaitsee Tervanokka-nimisellä alueella Järvenpään keskustan tuntumassa, sen eteläpuolella Tuusulanjärven tuntumassa. Tervanokassa on yleinen uimaranta ja venelaitureita, Tuusulanjärveä seuraileva Sibeliuksenväylä kulkee alueen itäpuolitse. Alueella on omakotitaloasutusta ja puistoalueita. Inventoinnissa käytiin läpi Tervanokan alue ja keskityttiin erityisesti muuttuvan maankäytön alueisiin (ks. sijaintikartta liitteenä).

Tervanokan asutus on nyt, kuten myös aiemmin historiallisella ajalla, keskittynyt kumpareelle tai mäelle, jonka maaperä on moreenia poiketen ympäröivistä savikoista. Alueen korkein kohta on hieman yli 45 m meren pinnan yläpuolella, josta se laskee loivasti Tuusulanjärveä kohti, jonka pinnan korkeus on nykyisin 37,8 mpy. Tuusulanjärvi on kuroutunut omaksi altaakseen Ancyclusjärven loppuvaiheessa varhaisella kivikaudella noin 7000 eaa. Seuraavan Itämeren vaiheen, Litorinameren, korkein ranta on noin 32 m mpy. Tuusulanjärven tuntumasta ei tunneta yhtään kivikautista asuinpaikkaa, koko Järvenpäästä niitä tunnetaan vain yksi, lisäksi on muutamia kivikautisten esineiden löytöpaikkoja.

Tervanokan alueella ei ole tehty aiemmin arkeologisia tutkimuksia, siellä on mahdollisesti käyty Kreetta Lesellin vuonna 2001 tekemässä Järvenpään arkeologisessa inventoinnissa.

Träskändan eli Järvenpään kylätontti on ollut asuttuna viimeistään 1500-luvulla. Suomen asutuksen yleisluettelon mukaan Järvenpäässä on ollut 1560-luvulla viisi taloa, jotka ovat maksaneet veroa. Kylän ensimmäiset talot on perustettu ilmeisesti juuri Tervanokan alueelle.

Järvenpäästä koskeva historiallinen kartta-aineisto 1600-luvulta 1950-luvun peruskarttaan on esitelty jo vuonna 2000 tehdyssä Järvenpään maisemaselvityksessä. Käsillä olevassa raportissa on esitetty vain kaksi vanhaa karttaa, joista selviää asutuksen sijainti ja tien kulku. Ensimmäinen kartta on vuodelta 1697. Se on Samuel Broteruksen piirtämä maakirjakartta, jossa Tervanokan tuntumaan on merkitty viisi taloa ja niitä ympäröivät pellot. Kuninkaan kartastossa samalla alueella on asutuskeskittymä jonka lävitse kulkee tie. Tielinja näyttää pysyvän samana 1800-luvun kartoissa ja nykyinen tie noudattaa edelleen samaa linjaa ja on todennäköisesti rakennettu vanhan tien päälle. On luultavaa, että vanha tie on tuhoutunut pohjattaessa nykyistä tietä. Kartta-aineiston perusteella alue on ollut rakennettua 1600-luvulta lähtien, mutta hyvin luultavaa on, että jo 1500-luvun tai sitä varhaisempi asutus on ollut samoilla sijoilla.

Ote Samuel Broteruksen maakirjakartasta vuodelta 1697. Träskändan kohdalle on merkitty useita taloja. (KA b49:3/1-2)

Ote Kuninkaan kartastosta 1700-1800 –luvun vaihteesta. (Alanen ja Kepsu 1989)

3. Inventoinnin kulku ja sen tulokset

Inventoinnin esivalmisteluissa käytiin läpi aiemmat inventointiraportit, historiallisen ajan karttamateriaalia, pitäjän historiaa koskevia teoksia sekä muinaisjäännösrekisterin tiedot. Erittäin hyvänä tausta-aineistona toimi myös Järvenpään maisemaselvitys vuodelta 2001. Maanmittauslaitokselta saatavissa oleva ilmalaserkeilausaineisto oli myös käytössä inventointia suunniteltaessa. Aineistosta tehdyn korkeusmallin pohjalta tehtiin inventoinnin valmisteluvaiheessa havainnoja mahdollisista anomaliaista eli kohteista, jotka erottuvat kuvissa mahdollisina ihmisen tekeminä rakenteina. Tällaisia ei kuitenkaan inventointialueelta tällä kertaa erottunut.

Inventointialue käytiin kattavasti jalkaisin läpi. Inventointihavainnot perustuivat ensisijaisesti maastossa tapahtuvaan silmämääräiseen tarkasteluun. Muita alueita tarkemmin tarkastettiin kaksi muuttuvan maankäytön aluetta (ks. sijaintikartta). Inventointitarjouksessa oli määriteltä, että ”pintahavainnoimalla etsitään maan päälle näkyviä rakenteita, kuten kellarikuoppia, kivijalkoja ja muita vastaavia rakennelmia.” Pintahavainnoinnissa ei löydetty mitään maanpäälle erottuvaa nykyistä asutusta edeltävää rakennetta.

Inventointialuetta Tervanokantien ja Valkamatien risteyksessä. Kuvattu luoteeseen. (AKDG3733:2=)

Inventointialuetta Valkamatien itäpuolella. Kuvattu itään. (AKDG3733:3)

Kajoavia tutkimuksia ei ollut tarkoitus tehdä, johtuen lähinnä siitä, että alue koostuu puistoista ja yksityispihoista. Valkamatien ja Tervanokantien risteyksessä oleva muuttuvan maankäytön tontti on nykyisin rakentamatta, joten sille kuitenkin tehtiin neljä 50x50 cm koekuoppaa. Koekuopat kaivettiin noin 50 cm syvyyteen. Niistä todettiin, että turve- ja multakerroksen alapuolella on sekoittuneen näköinen

moreenikerros, jonka alla puhtaalta vaikuttava moreeni. Maaperäkairaa käytettiin myös muutamissa paikoin, mutta maaperä oli niin tiukkaa tai kivistä, että näyte saatiin vain pintakerroksesta. Peruskarttojen mukaan alueella on sijainnut talo ja ulkorakennus 1950-luvulta alkaen. Ulkorakennusta ei ole enää vuoden 1991 kartassa, jossain vaiheessa tämän ajankohdan jälkeen talokin on purettu. Tervanokantien varrella olevalla toisella muuttuvan maankäytön alueella oleva pitkä puutalo on puolestaan merkitty jo vuoden 1958 peruskarttaan ja on edelleenkin paikoillaan. Tontilla ei havaittu merkkejä vanhoista rakenteista.

4. Yhteenveto

Tervanokan alueen historiallisten kohteiden inventoinnissa ei löydetty merkkejä keskiaikaisesta tai 1500–1700 -lukujen asutuksesta. Alue tarkasteltiin pintahavainnoimalla ja lisäksi tehtiin muutamia koekuoppia Valkamatien ja Tervanokantien risteyksessä olevalle tontille, joka on ns. muuttuvan maankäytön aluetta.

Historiallisten karttojen mukaan alue on ollut rakennettua ainakin 1600-luvulta lähtien nykypäivään saakka. Kulttuurihistoriallisesti alue on hyvin merkittävä, sillä se on aluetta, jolta nykyinen Järvenpään kaupunki sai alkunsa. Tervanokan varhaisimman asutuksen merkit ovat todennäköisesti suuressa määrin tuhoutuneet satojen vuosien rakennusjatkumon tuloksena

Helsingissä 19.9.2014

Vesa Laulumaa

5. Kuvaluettelo

AKDG3733:1 Inventointialuetta Tervanokantie 2:n kohdalla. Tontilla on pitkä puutalo. Kuvattu länteen.

AKDG3733:2 Inventointialuetta Tervanokantien ja Valkamatien risteyksessä. Kuvattu luoteeseen.

AKDG3733:3 Inventointialuetta Valkamatien itäpuolella. Kuvattu itään.

6. Lähdeluettelo

Painetut lähteet

Alanen, Timo ja Kepsu, Sauli 1989: *Kuninkaan kartasto Suomesta 1776–1805*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 505. Tampere.

Peltovuori, Risto O. 1975: *Suur-Tuusulan historia 2. Seurakunnan perustamisesta Suomen sotaan 1643–1808*. Järvenpää.

Siiriäinen, Ari ja Sarkamo, Jaakko 1983: *Suur-Tuusulan historia 1. Esihistoriallisesta ajasta seurakunnan perustamiseen 1643*. Järvenpää.

Suomen asutus 1560-luvulla. Kyläluettelot. Bebyggelsen i Finland på 1560-talet. *Helsingin yliopiston historian laitoksen julkaisuja N:o 4*. 1973.

Painamattomat lähteet

Hokkanen, Kalevi 2005: *Vantaan rannansiirtymiskartat*. Geologian tutkimuskeskus.

Lesell, Kreetta 2001: *Järvenpää, perusinventointi*. Museovirasto, arkeologian osasto.

Järvenpään maisemaselvitys 2001, MA-arkkitehdit.

Åberg, Susanne 2013: *Litorinameren ylin ranta Suomessa. Pro gradu –tutkielma*. Helsingin yliopisto. Geotieteiden ja maantieteen laitos. Geologian osasto.

Internet-lähteet

Arkistolaitoksen digitaaliarkisto <http://digi.narc.fi>

Heikki Rantatupa, Historialliset kartat <http://vanhakartta.fi>

Maanmittauslaitos. Avoimien aineistojen tiedostopalvelu. <http://www.maanmittauslaitos.fi/avoindata>

Paikkatietoikkuna, <http://www.paikkatietoikkuna.fi>

